

Zpráva o vývoji evropského projektu Restorative Justice: Strategies for Change

Petra Masopust Šachová
koordinátorka projektu, Institut pro restorativní justici

Evropský projekt *Restorative Justice: Strategies for Change* vznikl v návaznosti na přijetí Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech na podzim 2018 (CM/Rec (2018)8). Koordinací legislativního procesu při přípravě a přijímání daného doporučení byl pověřen Dr. Ian Marder z Maynooth University v Irsku, který byl ve společnosti s Dr. Gert Janem Slumpem z Restorative Justice Netherlands a European Forum for Restorative Justice tím, kdo vznik projektu inicioval. Samotného projektu se účastní 10 evropských států, vedle České republiky je to dále Albánie, Belgie, Estonsko, Irsko, Itálie, Portugalsko, Nizozemsko, Polsko, Skotsko (Velká Británie).

Význam zmíněného doporučení spočívá v tom, že výslovně pracuje se širokou definicí pojmu restorativní justice. Za restorativní justici jsou tak považovány nejen restorativní programy (čl. 3), ale jde o jakékoliv přístupy či nástroje, které jsou ve shodě se základními principy restorativní justice (č. 8). Za tyto principy pak dané doporučení označuje zejména princip náhrady způsobené újmy a princip participace účastníků (čl. 13). Vedle nich pak za navazující principy považuje dobrovolnost, poradní, zdvořilý dialog, spravedlivou péči o potřeby a zájmy zúčastněných, procedurální rovnost, kolektivní, na konsenzu založenou dohodu; zaměření se na odškodnění, reintegraci a dosažení vzájemného pochopení; a vyhnutí se dominanci. Tyto principy je pak doporučováno využít jako rámec, jímž lze podepřít širší reformy trestní justice. Cílem samotného projektu je podpořit obsahové naplnění daného doporučení a podnítit rozvoj restorativní justice v daných státech ve všech fázích trestního řízení, a to jak na úrovni tvorby nových politik, tak též legislativních změn a rozvoje příslušné praxe.

Organizačně je projekt zajištěn tak, že v každé ze zapojených zemí byla vytvořena úzká skupina tzv. Core Members, jejichž úkolem je aktivizovat širší skupinu podporovatelů daného tématu a dále koordinovat jednotlivé projektové aktivity, které však nejsou centrálně nastavovány pro celý projekt. Snahou je, aby byl projekt dostatečně flexibilní a dokázal reagovat na specifické potřeby jednotlivých států. Core Members jsou tak zodpovědní za obsahovou náplň vlastních aktivit a rozšiřování sítě zainteresovaných osob i institucí a dalších organizací na poli trestní justice. Evropská úroveň projektu pak slouží zejména k tomu, aby Core Members mohli společně sdílet

a porovnávat zkušenosti o rozvoji restorativní justice na úrovni jednotlivých států a aby společně mohli reagovat na specifická témata jako skupina ve svém celku. Současně jsou vybírána témata, která slouží k podpoře a rozvoji dovedností samotných Core Members. Hlavním prostorem pro tyto aktivity je každoroční setkání všech Core Members, které v roce 2019 proběhlo v Irsku na půdě Maynooth University a v roce 2020 mělo proběhnout v estonském Tallinnu. S ohledem na opatření přijaté v souvislosti s COVID-19 bylo tento rok setkání zrušeno a nahrazeno online diskuzí, která proběhne v polovině května. V rámci tohoto online setkání proběhne i společná diskuze na téma, jaké výzvy COVID-19 představuje pro trestní justici na jejích jednotlivých úsecích a jaké jsou možnosti na tuto situaci na úrovni celé skupiny reagovat a využít přitom restorativní přístupy a nástroje.

Co se týče organizační struktury a jednotlivých projektových aktivit české části projektu, je tato zaštiťována Českou kriminologickou společností, v rámci níž byla vytvořena pracovní skupina pro restorativní justici. Českými Core Members jsou Andrea Matoušková (Probační a mediační služba), Pavel Horák (Vězeňská služba ČR), Lukáš Dirga (Ministerstvo spravedlnosti), Jan Tomášek (Institut pro kriminologii a sociální prevenci) a Petra Masopust Šachová (Institut pro restorativní justici/ Právnická fakulta UP), přičemž posledně jmenovaná je též koordinátorkou projektových aktivit. Mezi projektové aktivity, které jsou financovány z prostředků mezinárodní nadace, patří tvorba Strategie restorativní justice pro Českou republiku¹, tvorba komunikační strategie a jednotlivých komunikačních nástrojů a rozvoj tématu restorativní justice uvnitř vězeňského prostředí.

Ohledně tvorby Strategie je třeba primárně podotknout, že jde o formulování strategického dokumentu, který má pouze doporučující charakter, přičemž snahou je do přípravy obsahu zahrnout názory, pohledy a doporučení co nejširšího spektra odborníků na poli trestní justice. Proces tvorby Strategie je nastaven jako proces participativní, který zároveň slouží jako aktivizační proces na podporu rozvoje daného tématu. Za účelem zapojení odborníků byl vytvořen speciální formát workshopů, které probíhaly od října 2019 do března 2020. Struktura workshopu využívá techniky restorativního kruhu, který slouží ke sdílení názorů účastníků workshopu na dvě základní otázky. První otázka se táže, jaké jsou hlavní překážky rozvoje restorativní justice v ČR a ta druhá se ptá na možnosti, jak každý z nás může po osobní i profesní stránce přispět k podpoře rozvoje restorativního pojetí spravedlnosti. Celkem proběhlo 9 workshopů a zúčastnilo se jich 249 odborníků, kteří zastoupili všechny instituce a organizace na poli trestní justice. Workshopů se tak zúčastnili zástupci Ministerstva spravedlnosti, Probační a mediační služby, Vězeňské služby ČR (VS ČR), Policie ČR, soudci, státní zástupci, sociální kurátoři, neziskové organizace pomáhající jak obětem, tak pachatelům trestných činů a akademici. Předběžně je možno říci, že jako hlavní překážky rozvoje restorativní justice jsou shledávány nedostatečná informovanost restorativního přístupu napříč odbornou i laickou veřejností a způsob

¹ Dále jen jako „Strategie“.

myšlení, jakým je k výkonu spravedlnosti a naplňování cílů trestní justice přistupováno. Komplexní výsledky workshopů jsou aktuálně zpracovávány a budou představeny koncem roku 2020 či na počátku roku 2021 ve výsledném strategickém dokumentu.

Co se týče projektové aktivity zaměřující se na komunikační aspekt a propagaci daného tématu, byla vytvořena strategie komunikace a k tomu odpovídající sada komunikačních nástrojů. Přípravuje se publikace o příbězích obětí, pachatelů a jejich rodin, přičemž snaha je více zpřístupnit širší veřejnosti téma dopadu trestního činu na životy jednotlivých osob a jejich vlastní zkušenosti, jak se s traumatickými následky trestného činu vyrovnat. Vedle této publikace vznikají online nástroje, které cílí na osvětu daného tématu jak u odborné, tak laické veřejnosti. Za tímto účelem byl vytvořen nový FB profil: <https://www.facebook.com/RestorativniJustice/>, a připravují se webové stránky. Tyto by měly být zprovozněny do konce května 2020 a nahradí aktuální provizorní stav (blíže restorativni-justice.cz). Oba tyto komunikační nástroje jsou společným kanálem jak projektu, tak nově vzniklého Institutu pro restorativní justici, z.s. Snaha je soustředit informace o tématu a jejich zprostředkování veřejnosti na jednom místě a netříštit pozornost do více zdrojů. Jak Facebookové, tak webové stránky jsou otevřeny dalším zájemcům o zveřejňování informací o restorativní justici, jejích cílech, principech či jednotlivých službách v praxi. Co se týče obsahového naplnění informačních kanálů, budou se tyto v prvním roce zaměřovat zejména na osvětu tématu restorativní justice, přičemž se připravuje série tematických bloků, které budou průběžně zveřejňovány. První část této série reagovala na situaci spojenou s izolací. Ve spolupráci s věznicemi v Bělušicích, Plzni-Borech a Kuřimi byly připraveny pracovní listy pro vězně, kteří odpovídali na otázku, jakých je 5 doporučení, které jim umožňují pozitivně zvládnout uvěznění. Snahou bylo vytvořit most mezi věznicemi a zbytkem společnosti v rámci momentální situace. Jednotlivé odpovědi vězňů byly v průběhu dubna a května 2020 zveřejněny na zmíněném FB profilu. Odpovědi byly taktéž přeloženy do anglického jazyka a připravuje se jejich zveřejnění ve spolupráci s European Forum for Restorative Justice.

Na osvětu a zkoumání možností širšího rozvoje restorativních přístupů se zaměřuje i projektová aktivita, jejímž cílem je networking a spolupráce s VS ČR. Téma restorativní justice a projekt byly během podzimu 2019 uvnitř VS ČR při různých příležitostech představeny. Byl sestaven interní dotazník, který cílí jak na informovanost o tématu restorativní justice uvnitř dané instituce, tak se zaměřuje na názorovou spřízněnost pracovníků VS ČR s daným tématem. Dotazník měl být spuštěn v průběhu března 2020. Zahájení dotazníkového šetření však bylo s ohledem na COVID-19 odloženo na červen, příp. podzim 2020. Na základě výsledků, které budou následně evaluovány, bude uvnitř VS ČR vytvořena pracovní skupina, která se dalším vývojem tématu uvnitř vězeňského prostředí bude dále zabývat.

Během července – srpna 2020 budou připravovány projektové aktivity na další období. Obsah těchto aktivit bude vycházet zejména z potřeb, které vyplynou z přípravy Strategie a evaluace zmíněných workshopů. Dlouhodobým cílem je

restorativní koncept více zpřístupnit pro všechny aktéry na poli trestní justice ve všech fázích trestního řízení tak, aby ve výsledku mohla být restorativní justice jak všeobecně dostupnou službou, tak obecným přístupem, který bude integrální součástí výkonu spravedlnosti v trestním řízení.

Zájemci jak z odborné, tak laické veřejnosti jsou vyzýváni, aby se v případě zájmu o rozvoj daného tématu neváhali obrátit na jednotlivé členy české národní skupiny (Core Members) či kontaktovali koordinátorku projektu na: petra.masopustsachova@restorativni-justice.cz.

Členové české národní skupiny velice děkují České kriminologické společnosti za veškerou ochotu a podporu při realizaci projektu Restorative Justice: Strategies for Change. Této podpory si velice vážíme a doufáme, že možnost realizace projektu a rozvoj restorativní justice v jeho rámci přispěje též k naplňování cílů, které si Česká kriminologická společnost pro svou činnost na poli kriminologie a trestní justice stanovila.